

DEMOSTHENES

GÖRÖGORSZÁG LEGNAGYOBB SZÓNOKA.

Jrta, s az „egyetemi kör“ javára felolvasta.

1875. ápril 4.

Szamosi János,

egyetemi ny. r. tanár.

~~~~~
KOLOZSVÁRT, 1875.

NY. STEIN J. M. KIR. EGYETEMI NYOMDÁSNÁL.

19177

Athennek a dicső perzsa háborúban szerzett hegemoniája véget ért 404-ben Aegospotamosnál, a győztes Spartáé (370-ben) harmincznégy év múlva Leuktránál, Thebae 8 éves dicsősége pedig Epaminondas halálával Mantineianál szállt sirba. A legnagyobb államok tehát lejárták magukat s beállott az erőtlenség, a tehetetlenség békéje. Az egyes hellen államok függetlensége és szabadsága voltaképen a bizalmatlanságból és gyűlöletből származó izoláltságot palástolta.

Athen ugyan összeszedte magát ismét, kőfalát felépítette, tengeri uralmát megerősítette s így némileg első helyen állt megint, de régi dicsőségét és hatalmát nem szerezhette

többé vissza, mert mindjárt kezdetben tapintatlanul járt el. (Bizonyosság a szövetségesekkel való háboru).

A régi államok szabadságának szükségképeni alapja, az egyenlő műveltség, az erkölcsök szigorúsága, a közszellem s az egyeseknek áldozatkész beleolvadása a közbe, eltűnt.

Hozzá járult még az atheneiek elbizakodottsága, kik öseik dicsőségében bizva, hazájukat kifelé, idegenekkel szemben biztosítottak hitték.

A társadalmi téren nagy változások történtek, mindenfelé önzés, élv- és pénzhajhászás, erkölcsi romlottság és corruptio mutatkozott. A hajdani erényekből nem maradt fenn egyéb, mint a hazaszeretet, de ez is csak mint hamu alatt lappangó parázs, mely egyszer-egyszer hatalmas fuvallat behatása alatt fellángolt, hogy csakhamar megint saját hamva alatt eltűnjék.

Ily körülmények közt csak egy óvatos, de erélyes férfi kellett, hogy Görögországot hatalmába kerítse.

S ezen veszélyes ellenség csakugyan eljött a makedoniai király, Fülöp személyében, kinek trónraléptétől (359.) kezdve kitűzött célja volt Görögország meghódítása. Rendíthetlen kitartással, sok évi soha nem csüggedő munkával fáradozott ezen. Hizelgés és fenyegetés, csel és erőszak, arany és vas egyaránt fegyverül szolgáltak neki.

Egyik város elrablott kincsével megvásárolta híveit a másikon; egyik népnek vérével kivívta a másikon legyőztetését; minden államban és városban meg voltak kémei és bérenczei gaz árulók személyében. Mikor aztán a közszellem lángja még egyszer fellobbant s a haza és szabadság szent szava még egyszer sikra szólította Hellas fiait, akkor Chaeroneia-nál (337.) legyőzhetlen phalanxával eltiporta Hellas szabadságát.

S hogy azt oly későn tehetze, s ekkor sem végképen, hogy még fiának Nagy Sándornak is meggyült a baja a görögökkel, szóval, hogy a makedonoknak 30 évig kellett küzdeni, míg Görögországot végképen hatalmukba kerítették, annak az egy Demosthenes volt az oka.

Egyszerű polgár, ki a szó hatalmával védte hazájának Athennek, sőt egész Görögországnak függetlenségét, védte a törvények uralmát, a szólás szabadságát két hatalmas hódító nagy-ravágyása ellen.

A legegzenetlenebb harcz, melyet a világtörténelem látott s mely mégis harmincz évig tartott!

A világtörténelem gazdag megragadó és nagyszerű jelenetekben, de megragadóbbakat és nagyobbyszerűeket, mint hősünknek életfolyama, igen keveset képes mutatni.

Gazdagságban született, majd lelkiismeretlen gyámok miatt a koldusbothoz közel állott, nagy lelke felemelte, mesés kitartása hazája élére állította, itt a hajdani polgárerények gyenge és megbízhatlan erejére támaszkodva megkezdí, mint az ó kor első szónoka a küzdelmet korának két leghatalmasabb uralkodójával s végre mint porba omló hazájának szent vértanuja méreggel előzi meg a kínos halált, vagy az ennél is kínosabb megkegyelmezést halálos ellensége részéről.

Ezt a képet akarom az igen tisztelt közönségnek bemutatni. Ecsetem gyengesége s az idő rövidsége mentse ki azt, hogy képem nem lehet méltó azon nagy férfiú emlékéhez, kinek küzdelmeit feltüntetni kívánja.

Demosthenes születésének éve bizonytalan, a legnagyobb valószínűség szerint azonban 384-re tehető Kr. e. Szülőföldje Attika tartománynak Paeania nevű népes községe. Atyja szintén Demosthenes nevű igen vagyonos kardgyártó és kereskedő volt (52 rabszolgával dolgoztatott), ki is 376-ban meghalván, özvegyét Kleobule-t a hét éves Demosthenesszel és egy 5 éves leánnyal hagyta hátra.

Haldokló ágyán szép vagyonának kezelését és a gyámságot két igen közeli rokonára és családjának egy régi jó barátjára bízta, még pedig fényesnek mondható jutalmak mellett. Ezen gyönyörű trifolium azonban daczára egyes rokonok felszólalásának, mely az árvákra felügyelő archon tudomására is jutott, oly szépen gazdálkodott, hogy midőn 10 év múlva a nagy-

koru Demosthenesnek beszámoltak, a 14 talentum (33,005 frt ezüst) értékű vagyon, melyet egy kis jó akarattal majdnem megkészszereshettek volna, mintegy 100 minára (3929 frt) olvadt le, mi ($1\frac{2}{3}$ talentum) nem sokkal jobb egy bankerottnál.

Hogy Demosthenes, az atyai örökség szerint a legvagyonosabb polgárok közé tartozott, bizonyítja az, hogy az adófizetők első osztályába volt írva (3 talentum = 7072 frt 50 kr. adóalappal).

Hogy a pénz akkori értékéről némi képet adjak, a következő adatokat közlöm:

Lukianos szerint egy pár női cipő 2 drachma = (78.58) 79 krajczár.

Demosthenes szerint egy egyszerű ház Athenben 40 mina = 1571 frt 60 kr, több családra való ház 100 mina = 3929 frt.

1 hold szántóföld 119 frt.

1 akó bor 2 frt 33 kr

1 mérő (medimnus) árpa Demosth idejében 5 drachma = 2 frt.

374-ben egy áldozatra szánt hibátlan marhauak ára volt 70—77 drachma 27 frt 50 kr.—28—30 frt.

Igásló Isaeos idejében 117 frt 87 kr. (3 mina).

Hadi és versenyparipa Aristophanes idejében 471 frt 48 kr. = 12 mina.

Ily körülmények közt természetes, hogy Demosthenes fiatal keble már korán eltelt keserőséggel az emberek gonoszása felett s hogy nem lett embergyűlölő, vagy aljas önző, az csak ritka nemességű szívének tulajdonítható, melyet e keserű tapasztalatok megedzván, egyuttal beleoltották azon megingathatlan jogérzületet, a gonoszság és alávalóságnak engesztelhetlen gyűlöletét és a megvesztegethetlen becsületességet, melyek őt mindvégig jellemezték s melyek által kortársai közül mint libanoni cedrus magaslik ki.

De mint minden rosznak rendszerint megvan a maga jó oldala, úgy ez esetben is a gyámok gazsága által előidézett szerencsétlenségnek köszönheti Demosthenes hirnevét és halhatatlanságát, a világtörténelem pedig Demosthenest a lánglelkű szónokot, Demosthenest a törhetlen lelkű államférfiut.

Az említett körülmény adott Demosthenesnek irányt, mert a mint elhatározta gyámjait a törvényszék előtt számadásra vonni, a-

zonnal egyezkedett a híres szónok és jogtudós Isaeossal, a mindenféle ügyvédi fogások nagymesterével, hogy felhagyva iskolájával költözködjék 4 évre házához s oktassa őt úgy a jogtudományra, mint a szónoklatra. Ezért állítólag Isaeos 10,000 drachmát, (= 3929 frt) kötött ki magának, mit egyuttal tantiemenek is kell venni a per megnyerésének esetében.

(1 drachma = 7,9 sgr = 39.29 kr. o. é.
10,000 dr. = 2619 Th. 18 sgr.)

E négy év Schaefer valószínű számításai szerint 366—362 Kr. e.

366 június 2-án lett Demosth. nagykoru, azonnal kérdőre vonta gyámjait s tanuk előtt vádat emelt ellenök. De a számadás, tárgyalás, alkudozás két teljes évig tartott, úgy, hogy csak 364-ben adhatta be panaszát az archonnak, miután minden kiegyezési kísérlet meghiúsult.

Nem fárasztatom igen tisztelt hallgatóimat ez undok pernek részleteivel, melyben a volt rokonok minden kitelhető fogásokkal és alattomoskodásokkal éltek; kit érdekel, megtehlátja Schaefer kitűnő munkájában „Demosthenes u. seine Zeit“ (Lpzg. 1856—58. 4 köt.)

Csak annyit említek meg, hogy bár Demosthenes perét megnyerte, még sem kaphatta meg soha jogos követelését teljesen. Különben is a per csak az egyik gyám ellen folyt le egészen, a másik kettővel úgy látszik, kiegyezés jött létre utólag. Az egész 6 évig huzódott, mely idő alatt Demosthenes ezen saját ügyében több beszédet tartott; négyet ma is bírunk, (Aphobos és sógora Onetor ellen kettő-kettő), melyeken Isaeos kezének nyomai kétségtelenül látszanak.

Bár ezen első szónoki kísérleteit nem kísérte a kívánt siker a kérdéses ügyben, mégis más részről döntött Demosthenes jövője felett. Miként Plutarchus megjegyzi, önbizalmat és gyakorlatot a beszédben szerzett, megízlelte a debatte érdekfeszítő erejét és hatalmát s így az államférfiui és szónoki pályára vezettetett.

Atyai öröksége nagyrészt oda levén, először saját fentartásáról kellett gondoskodnia, logographos*) azaz beszédirő lett tehát, mely té-

---

*) Magán ügyekben az érdeklett feleknek maguknak kellett szólni, közbünyvádi ügyekben vádló lehetett minden atheni; a vádlottnak magát személye-

ren részint mesterének Isaeosnak hirneve, részint saját ügyessége csakhamar tekintélyt s nem igen sok idő múlva anyagi jólétet szerzett neki. A még fennlevő beszédek jogismeret, a tárgyalás ügyessége, szabatosága és drámai élénkség jellemzi.

Azonban Demosth. lelkét nem elégítette ki a logograph tevékenység, melylyel egyébiránt nem hagyott föl egészen, hanem magasbra tört s a többek közt a gyászos végzetű Kallistratos kitűnő tehetsége, a nyilvános életre, államférfiui pályára vonzotta.

Kettőzött szorgalommal, ernyedetlen kitartással folytatta most tanulmányait nemcsak kitűnő szónokok műveinek, hanem a szónoklat elméletének is beható tanulásával s a nyilvános tárgyalásoknak figyelmes hallgatásával. Teljesen hitelt érdemlő Plutarch állítása, hogy Demosthenes nem csak figyelemmel hallgatta mások beszédeit, népgyűlésben és törvényszéknél, ha-

---

sen kellett védeni, legfeljebb barátai szólhattak még utána egyet-mást felfejtve. A logographok oly egyének számára irtak beszédek, kik ügyük védelmére saját erejükből nem voltak képesek. Azonban ha maguk nyilvánosan nem szerepeltek — nem volt tekintélyök.

nem azokat (mint Pitt) otthon újra átgondolta, a felhozott okokat mérlegelte, szóval az egész tárgyalás folyamatát újra átélte. Ezenkívül nagy gonddal tanulmányozta a tragikusokat, Solon elegiáit, Thukydides remek történetkönyvét, melyet egy jellemző adoma szerint nyolczszor másolt le s könyv nélkül tudott, Plato bölcsészeti műveit, szóval a hellen irodalom minden kitünőbb termékét. E gondos tanulás és buvárkodással érte el azt, hogy valamennyinek kitünő sajtáságát egyesítette magában, Thukydides tömörségét és ünnepélyességét, Lysias egyszerű kellemét, Isokrates báját a mondatok kikerekítésében, tagozásában s a jó hangzatban, Isaeos érvelését, Plato finomságát.

Azonban a két első kísérlet rosszul ütött ki. Merev, gondolatokkal túltömött körmondattai, félénk, bátortalan modora, gyöngesze szava, rövid lélekzete, hibás kiejtése, az *r* betűt (rhetoriké) nem tudta jól kimondani, vállának rángatása mindmegannyi tényszerű volt bukásához.

Nem csoda, ha meggondoljuk, hogy hat söt több ezer emberhez kellett szólni, egy tarka gyülekezethez, a szeszélyes souverain nép-

hez telve déli tűzzel és elevenséggel, mely oly könnyen hajlott gúnnyra mint a harag véres kitöréseire s időnkivüli kegyre, s melyet kitűnő szónokok és színészek elkényeztettek.

Több mint Periklesi erő kellett ahhoz ezen elfajult unokákat és dédunokákat egyesegyedül a beszéd hatalmával kormányozni. S ezen erőt megszerezte magának Demosthenes, kinek fiatal korától fogva Perikles volt ideálja.

Itt meg kell említenünk, hogy Demosthenes gyermekkorában igen gyenge testalkatú lévén, aggódnó anyja őt elkényeztette s nem engedte a testgyakorlatokban úgy részt venni, mint az a görögöknél szokásban volt. Önző gyámjai természetesen evvel nem törődtek, sőt szívesen látták volna a gyermek pusztulását. Ezen testi gyengesége már ifjúkorában gúnynévet szerzett neki.

Az említett bukás azonban nem csüggesztette el őtet, hanem inkább ösztönözte.

Hátra volt még a fontosabbik tényező, az előadási tehetség.

Ennek megszerzésére fordította tehát gondját, még pedig minő vasakarattal és kitartással! Hogy a selypítést elveszítse, kövecset

tett nyelve alá s úgy igyekezett tisztán szavalni; hogy rövid lélekzetét s gyenge szavát erősítse, majd hegynek menve, majd a tenger hullámainak zajgása közt szónokolt teljes erővel hosszabb helyeket a költőkből; hogy kellemes taglejtésre tegyen szert, egy nagy tükör előtt gyakorolta magát s a szoba plafondján megerősített éles kard figyelmeztette valahányszor vállán egyet rántott; majd, hogy gyakorlataiban ne háborgattassék s alkalma se legyen azokat félbeszakítani, leborotváltatta haját s földalatti helyiségbe vonulva élt szónoklati gyakorlatainak.

A kellemes taglejtést és helyes hangsúlyozást állítólag korának leghiresebb színészétől tanulta.

Meglehet, hogy egyik-másik az itt felhozottak közül nagyitva vagy talán koholva is van, de a dolog lényege kétségtelenül igaz s ez az, hogy Demosthenes nem mindennapi nehézségek leküzdésével, a legnagyobb fáradtsággal, kitartó munkával érte el azon tökélyt, melyen a világ őszszes szónokai között ha talán elérve igen, de fölülmulva nincsen.

S kétségkívül e fáradságos munkára gondolva mondhatta később, midőn kérdezték, mi a szónoklat főkélléke: Először az előadás, másodszor megint az előadás, és harmadszor ismét az előadás.

Demosthenes tehát az ókor egyhangu bizonyítása s a fenmaradt beszédek világos tanúsága szerint elérte a szónoklat tetőpontját: az eszmék és az előadás közötti legszebb összhangot.

De egyet nem sajátított el soha s ez csak dicséretére válik t. i. azt a beszélési ügyességet, mely nem törődve a tárggyal, jólrosszul, a mint jó, minden perczen kész beszélni; s ő maga sem restelli kimondani, hogy készületlenül soha sem lépett a szószékre. Bizonyára nem válik szégyenére, mit egy élczelő ellenfele mondott, hogy beszédein megérzik a lámpabél szaga.

Igy felkészülve lépett a nyilvánosság térére mint államférfiu és szónok, közel 30 éves korában.

Az első politikai beszéde, melyet birunk, 354-ből van: a symmoriakról vagyis a tengeri haderő kiállítása végett a leggazdagabb adófizető polgárokból alkotott osztályok ujja szervezéséről. Ezen első fennmaradt politikai beszéde már tisztán előnkbe állítja az éles látású, higgadt gondolkozású államférfiut, mert míg a népnek hizelgő szónokok harczi riadót fujtak a perzsa király, Artaxerxes Ochus ellen, addig a hideg vérrel megfontoló Demosthenes a népszerű eszmével szembeszáll, kimutatja a helyzet kedvezőtlen voltát, ki az egész Hellas egyesülésében való remény hiuságát, ki a veszélyt, mely egyes irigy szomszédoknak az ellenséggel való szövetekezéséből származhatnék.

Mindezt azonban csak röviden, mintegy odavetve, mert célja nem ijeszteni, hanem csak lebeszélni; a harczi kedvet és pillanatnyi lelkesülést azonban felhasználja a tengeri haderő szervezéséről való javaslatának kifejtésére.

A beszéd csak egy irányban bírt sikerrel, a háboru elmaradt, de az adózás igazságosabb alapokra való fektetése — s a tengeri erő szervezéséből nem lett semmi sem. A szervezke-

dés, új szövetségesek szerzése s a régi hegemóniának erkölcsi fölényen való visszaszerzésére törekvés előfordul Demosthenes legközelebbi politikai beszédeiben is, u. m. a megalapolisiak (352) és a rhodusiak szabadsága érdekében tartottakban (351), melyek szintén bizonyosságai Demosthenes bölcs előrelátásának és józan mérsékeltségének.

Már e beszédekben találunk czélzásokat egy sokkal veszélyesebb ellenségre mint a perza király, kinek egész Görögország ellen törő terveit Demosthenes jó eleve átlátta és a kivel a nyílt harczot 351 tavaszán kezdette meg első úgy nevezett philippikájával.

Ervel elértünk Demosthenes tevékenységének tetőpontjához, hol államférfiúi belátása, diplomatikai ügysege és administratív tehetsége nem kevésbbé tűntek ki, mint szónoklati hatalma. De fájdalom, e ritka erély megtört két ellenségen.

Az egyik volt az atheniek megfoghatlan könnyelműsége államügyekben, mely gond nélkül rágódott a régi dicsőségen, élvezet és gyönyört hajhászott. A régi áldozatkészségnek, mely

vagyonát és vérért adta a hazáért, alig volt már nyoma egyeseknél. Így történt, hogy a haza céljára üresek voltak a pénztárak; a hadi szolgálatot zsoldosok által végeztették, ezeknek is sokszor nem voltak képesek fizetni. Ily körülmények közt természetesen katonai kapacitásokat hiában keresünk.

A másik ellenfél Fülöp volt; derék és óvatos hadvezér, ravasz és számító államférfi, ki célját — Görögország meghódítása — jól kiszámított terv szerint igyekezett elérni. Rendelkezésére állott, egy harcedzett, gyakorolt, jól felszerelt és szeretett hadvezéréhez feltétlenül hű hadsereg. Eszközeit pedig minden lelkiismeretesség nélkül kereste, még az ádottszó sem volt előtte szent, sőt az ünnepélyes fejedelmi esküt is nem egy ízben szegte meg.

Az athenieknek többször lett volna alkalmuk ellenségük tervébe belátni, midőn Amphipolist, Pydnát, Potidaiat, Methonet ravaszul kézre kerítette, de a bűnös könnyelműség és megfejthetlen vakság nem hederített az éleselméjű és belátásu hazafiak, köztük Demosthenes, figyelmeztetésére.

Azután meg biztak a nagy távolságban s
 evvel vigasztalták magukat.

Nemsokára azonban Thessalia is Fülöp hatalmába került. A thessalok u. i. Phokis és a pheraei tyrannus ellen Fülöpnél kerestek segílyt, ki hadseregével Görögországban teremvén, először is a segílyt kereső thessalokat igaztatta, le s már a híres Thermopylae szoros felé tartott, hogy Phokisba nyomuljon, de ezuttal ez neki nem sikerült; az atheniek elfoglalták Thermopylaet s a királynak vissza kellett fordulnia. Ezen inkább szerencsés véletlen azonban a könnyelmű athenieket újra elámitotta, mert midőn Fülöp Thrakia ellen fordult, azt hitték, hogy többé nem is kell tőle tartaniok, miután éberségöknek bizonyítékát adták.

Mily keserűen kellett azonban csalódniook. Fülöp nem törődve az adott szóval és esküvel, rögtön Chalkidike félsziget és Olynthus ellen fordult. Ezek Athennél kerestek segítséget s ez volt azon alkalom, melyben Demosthenes 351 tavaszán a már említett első philippikájával a nyílt harcztot Fülöp ellen megkezdette.

Az atheniek főleg Demosthenes sürgetéseire, melyek a három Olynthusi beszédben feküsznek előttünk, adtak ugyan segílyt az olynthusiaknak, de sem elég gyorsan, sem elegendő erélylyel s így történt, hogy Olynthus 348-ban elesett s vele együtt az egész Chalkidike Fülöp kezére került.

Csak most kezdték belátni mennyire igaz volt Demosthenesnek, midőn őket a közelgő veszélyre figyelmeztette, most nyakra főre küldték a követségeket az egyes hellén államokhoz szövetségeseket keresni s midőn az nem ment elég gyorsan, fejüket vesztítették félelmökben és aggodalmukban. Ily körülmények közt kapva kaptak az alkalman, midőn a ravasz és jól számító Fülöp rögtön békejobbját nyujtá az athenieknek. Természetesen, mert az általános harczy kedv és lelkesülés nem volt neki inyére s be akarta várni, míg a lelkesedés első tüze elalszik. Maga Demosthenes is úgy látszik ez esetben lépre ment s tagja volt azon követségnek, melyet az atheniek Fülöphöz küldöttek a béke megkötése végett.

Ezen béke, mely főszerzőjéről Philokratesről neveztetik, 346-ban kötöttetett s az atheniekre nézve több tekintetben végzettjeljes volt. Legelőször azért, mert a béke megkötésére küldöttek közül Fülöp aranyai sokat megvesztegettek, különösen Philokratest és Aeschinest a szónokot. Ezen bérenczek a jövőben sokkal veszedelmesebbek voltak, mint azelőtt az Eubulos-féle demagogok, kik hogy befolyásukat fentartsák, tétlenség és a nép iránti engedékenység által vétettek az állam érdekei ellen, de legalább nem szövetkeztek a haza ellenségeivel.

Az árulás következményei mindjárt a béke ratificatiojánál kitűntek. A béke alapja ugyanis a status quo volt, mely alúl elég hibásan, Phokis ki volt véve. Az atheniek a békét ápril 21-kén erősítették meg, míg az eskünek Fülöptől való átvételére küldött követség, daczára Demosthenes minden fáradozásának, a többi követek árulása miatt, csak junius végével tudta célját elérni. Ez alatt Fülöp természetesen hódításait folytatta, több erődöt vevén el Thrakiában Kersobleptéstől az atheniek szövetségétől.

Julius 7. 346. érkezett haza a követség Fülöp levelével; Demosthénész mennyre-földre kérte az athenieket, szállják meg a Thermopylaekat, védjék a Phokisiakat, de az áruló Aeschinesnek sikerült a népet elámitani s tiz nap mulva már Fülöp átkelt a Thermopylaen, elfoglalta Phokist s elfoglalta Phokis helyét az amphyktionok szövetségében s annak előismerését a többi hellén államok közt Athentől is követelte.

Leirhatlan volt ekkor Athenben a rémület és boszankodás. Szívesen hadat izentek volna neki rögtön, de ily készületlenül az egész amphiktion szövetséggel háboruba keveredni lehetetlen volt s így látjuk, hogy Demosthenész is „a békéről“ czimzett s fenlevő beszédében kénytelen volt a béke fentartását ajánlani.

Közel két év telt el ezután Görögországra nézve békében, mely idő alatt Fülöp az illyrek, dardanok és triballok ellen folytatott hadjáratot, Athenben pedig a pártok a népgyűlésekben folytatták küzdelmeiket; midőn Fülöp éles szeme új alkalmakat talált a Görögország ügyeibe való avatkozásra.

Miként Athen, úgy Peloponnesusban Sparta is kísérleteket tett a hegemonia visszaszerzésére s ez által az argivokat, messeniakat és arkadókat ellenségeivé tette.

Fülöp tehát jól felfogott érdekéből elküldte bérenczeit az utóbbiakhoz, hogy az ellenségeskedést szítsák s néki alkalmat szerezzenek a beleavatkozásra. Ismét Demosthenes volt az, ki a király számításait meghiúsította. Személyesen ment el mint követ a peloponnesusi államokhoz s mint ügyes diplomata teljesen ellensúlyozta Fülöp embereinek erőlködéseit. Fülöp panaszt emelt most Athenben, hogy őt rágalmazzák, gyanúsítják; erre azonban felelt Demosthenes második philippikájában, melyet 344-ben tartott. E beszéd egyike a legfényesebb bizonyságoknak Demosthenes éles látásáról, melylyel a makedon esel minden egyes szálát áttekintette s ritka bátorságáról, melylyel Fülöp párthiveinek, névleg Aeschinesnek és Philokratesnek gaz üzelmeit a nép előtt felfedte. Részleteket e beszéd eredményéről nem tudunk közölni, de hatása kétségtelenül meg volt, mert az atheniek, még

Fülöp csábító ajánlatát a béke pontozatainak revisiojára is visszautasították.

Ezen tárgyalások feltüntették az atheniek szemei előtt a philokratesi béke egész gyalázatosságát, minek legközelebbi eredménye volt, hogy a két főáruzó törvényszék elé állított. Philokrates mint hazaáruló halálra ítéltetett, azonban sikerült megszöknie. Hasonló sors érte volna Aeschinest is, kit a békekötésnél elkövetett árulásért már a követség után mindjárt bevádolt volt Demosthenes, de a per tárgyalását sikerült a makedon pártinak majdnem három évig halasztania s most nagy erőködészel 30 szavazatnyi igen csekély többséggel felmentését kieszközölni.

Birjuk Demosthenes vád- és Aeschines védbeszédét ez ügyben. Mindkettő valóságos mestermű, de ha gondosan összehasonlítjuk, fel fog tűnni az óriási különbség. Demosthenes beszédében a nagy szónoki tehetség és a nagy jellem elválhatatlanul vannak összeforrva s a tehetség és művészet szilárdul állanak az erkölcsi erő talapzatán; ellenben Aeschines beszédében a bár bámulatra méltó szónoki ügyesség, mint

színes szappanbuborék enyészik el a fürkésző szem előtt, mert hiányzik belőle a realitás.

E közben sikerült Fülöpnek Attika közvetlen közelében, Euboea szigetén aranyaival befolyást szerezni s Eretriában és Oreosban makedon szellemű tyrannust behelyezni, kiket csak három év múlva sikerült Demosthenes táradósainak megbuktatni.

Ugyancsak Demosthenes diplomatikai ügyességének lehet köszönni azt is, hogy Megara és Ambrakia nem kerültek Fülöp kezeire.

A vésteljes fellegek mindinkább tornyosultak s az egyik bonyodalom a másikat érte. Az athenei gyarmatosok Diopeithes vezetése alatt összekocczantak a thrák Chersonesusban Fülöp embereivel, a vitéz Diopeithes ugyanis Fülöp beavatkozásaért egész erélylyel vett boszszut a makedon tengerpart városain. Fülöp erre panaszt emelt Athenben s követelte Diopeithes visszahívását és megbüntetését, mit természetesen a makedon párt egész erélylyel támogatott.

Azonban Demosthenes a chersonesusi ügyekről 341 tavaszán tartott szép beszédével

nemcsak Diopeithesnek meghagyását, hanem még anyagi támogatását is kieszközölte.

Ezt a beszédet néhány héttel később a harmadik philippika követte, melyben nemcsak Diopeithes erélyesebb támogatását ajánlja, hanem az összes hellénségnek harczát hirdeti Fülöp ellen. Demosthenes összes politikai beszédei közül minden kor ítéseiinek egyhangu állítása szerint ez a legkitünőbb, a leghatalmasabb. Ebben az ő fennmaradt politikai beszédében a legtisztábban látszik Demosthenes egész politikája. Ez egyszersmind hattyudala Görögország szabadságának.

Most valahára kezdtek az atheniek eszközre térni s erélyesebb tevékenységet kifejteni; Euboeáról elűzték a tyrannusokat, Demosthenes közvetítésével szövetséget kötöttek Byzanzzal, melylyel a szövetségesek elleni háboru óta feszült viszonyban állottak s a hadügyet szervezték.

Fülöp és az atheniek közt a viszony mindinkább feszültebb lett s midőn Fülöp Byzanz ostromától kénytelen volt elállani, mert az atheniek a szorongatott város segítségére mentek, két kézzel nyult az alkalomhoz, hogy a

csorbát kiköszörülje s megint Görögország ügyeibe avatkozzék. Az amphiktionok ugyanis Fülöpre bizták az amphissai lokrok megbüntetését, illetőleg a templomi szent birtokon elkövetett merényért kiszabott pénzbírság behajtását. Fülöp ott termett, Amphissat feldulta, a lakosságot szétüzte. Ennek híre rémülettel töltötte el Athent, most végre kiegyeztek Thebevel is, hol szintén kezdtek tisztán látni, erőlyesen készültek s Fülöpnek hadat izentek. De mindez most későn volt. A végzettelmes napon 338. augusztus 4. Chaeroneianál találkoztak a felek, de bár mily vitézül harczoltak is a görögök, Fülöpnek kitűnő vezérei és harczedzett seregével szemben a csatát elvesztették és vele Helas szabadsága sirba szállt.

Most bátran felemelték fejüket a makedon pártiak, s minden szerencsétlenség okát Demosthenesnek tulajdonították. Azonban az athenei nép ki volt józanodva s tisztán látott. Nemcsak hogy nem hallgatott a rágalmakra, hanem Demosthenest bizta meg az elesettek felett gyászbeszédet tartani s a halotti tort Demosthenes házában, mint a legjobb honpolgárában, ülték meg.

(Azon gyászbeszéd azonban, melyet Demosthenes neve alatt most birunk, nem valódi.)

Ismeretlenek előttünk. az okok, melyek Fülöpöt diadalutjában visszatartóztatták; elég ahozzá, békejobbát nyujtotta megint, melyet természetesen készséggel fogadtak a görögök. A jobb jövő reményével azonban nem hagytak fel. Demosthenes indítványára a város és kikötő falait kijavították, lényegesen megerősítették, midőn egyszerre csak 336-ban Fülöp halálának hire őket meglepte.

Általános volt a felkelés; Demosthenes, bár leányának elveszte épen gyászba ejtette volt, lelkesítette az athenieket, kik a mozgalom élén állottak. Azonban csalódtak a trónutódban. Sándor, kit a történelem Nagynak nevez, mint a villám ott termett még mielőtt a görögök egyesülhettek volna s megjelenése elegendő volt arra, hogy a készületleneket lecsendesítse.

Alig fordított hátat Sándor Görögországnak, már a Thebeiek megint fellázadtak s midőn hire járt, hogy Nagy Sándor az illyrek és a Duna mentében lakó népek elleni hadjára-

tában meghalt, a mozgás általánossá kezdett lenni. Demosthenes váltig sürgette az athenieket, hogy segítsék a thebaieket, foglalják el a thermopylaei szorost, de bár a perzsák is küldtek pénzsegélyt, a készülés lassan haladt előre s Thebaenek csak fegyvereket küldöttek. E lassu készülődés közepette érkezett a hir, hogy Nagy Sándor Thebaeben irtóztató vérfürdőt tartott s a várost földig rombolta.

Csak nagy nehezen menekültek meg ez alkalommal Demosthenes, Lykurgos és Hypereides, kiknek kiadatását N. Sándor mint a béke feltételét követelte.

Demades makedonpárti szónok 5 talentom jutalomért (1 talentom 2357 frt 50 kr, 5 talentom 11,787 frt 50 kr,) kieszközölte Nagy Sándornál, hogy Charidemos hadvezér száműzésével beérje.

Az alatt mig Nagy Sándor hódító hadjáratát folytatta Ázsiában, Athen csendben volt, részint mert ki volt merülve, részint mert Nagy Sándor ismételt kegyessége és engedelkenysége bizalommal kezdte őket eltölteni.

Ez időbe esik a két nagy szónok Demosthenes és Aeschines közötti világhírű szónoklati párbaj, melyet mindkét fél erejének teljes igénybevételével s a legnagyobb elkese-redettséggel vivott. Mind a két beszédet birjuk.

Története következő :

Midőn Demosthenes a város falainak imént említett öröditéséhez a legnagyobb bőkezűséggel járult, 3 talentumot adván hozzá sajátjából (7072 frt 50 kr,) s a színházi pénztárt 100 minával (3929 frt) szaporította, egy Ktesiphon nevű polgár 336-ban kevéssel Fülöp halála előtt azt az indítványt tette a tanács útján a népgyülésnek, hogy Demosthenest erényeért, derékségeért, főleg pedig, mert szóval és tettel mindig a nép javát mozditotta elő, dicsérik meg, ajándékozzanak neki arany-koszorut és a hírnök ezt hirdesse ki a színházban a nagy Dionysiák ünnepén.

Midőn ezen indítvány a népgyülés elé került, Aeschines azonnal felszólalt ellene, bejelentvén a vádat az indítványozó ellen, mert állítólag törvényellenes dolgot indítványozott. A vádlevelet később be is adta, felhozván, hogy

hazugság az, mit Demosthenes tevékenységéről mond s törvényellenesnek állítván valakinek megjutalmazását indítványozni mielőtt számot adott volna a kezére bizott pénzekről.

Hét év telt el a vádlevél beadásától egészen a per tárgyalásáig, mely 330-ban nyáron folyt le. Hogy az egész voltaképen Demosthenes ellen van irányozva, hogy a nemzeti politika felett kell ítéletet mondani, az iránt mindenki tisztában volt; s mind a két szónok jól tudta, hogy állása, hitele, befolyása van kockán.

Aeschines beszéde élénk, telve érdekes részletekkel s Dionysios szerint kevésbé tündököl mesterség, mintsem természetes könnyűség által. Első benyomásra mint kellemes és díszes beszéd hat, közelebbről vizsgálva látjuk, hogy sok benne az ész és nagy az erély. De mindez rossz ügy szolgálatában s fővényre van építve. Mennyire más Demosthenes beszédének hatása!

Demosthenes szónoklatának — melynek ezen beszéd talán épen leggyönyörűbb terméke — kitüntető jellege az, hogy legkevesbbé sem

rhetorikai, azaz nincs benne semmi mesterkélt. Művészet van benne nagy, sőt a legnagyobb, de ezen művészet az ő mesterműveiben, az ő remek mintabeszédeiben elérte azon fokát a tökéletességnek, melyen megint természetessé válik. Beszédei*) általában egyszerűek, tárgyi-
 asak, a szabatosság ne továbbjai; bizonyos fenség ömlik el rajtuk s mégis népszerűek a szó nemes értelmében; a kérlelhetlen és megzavarhatlan logika aczélkötélékei tartják össze részeit; ellenállhatlan hatalommal ragadja hallgatóit az ellentétes érzelmek egész sorozatán keresztül; majd höl kell sujt és vág, mint a legjobb damaskusi kard, melyet valaha hüvelyéből vontak; ironiája pedig, főleg ezen beszédében, fölülmulhatlan.

Az eredmény fényes elégtétel volt Demosthenesnek; Aeschines nem kapta meg a szavazatok egy ötödét sem s mint ilyen 1000 drachma (39,290 frt) bírság alá esett s mint rágalmozó elvesztette a jogot valaha hasonló vádat emelhetni.

---

*) A neve alatt fennlevő 63 beszédből csak mintegy 30 kétségtelenül valódi, hiteles.

Aeschines a birság miatt, de még inkább a szenvedett vereség szégyenében, Rhodus szigetére vonult s mondják, hogy midőn egyszer hallgatói, kiknek beszédét felolvasta, bámulva csodálkozásukat fejezték ki a felett, hogy mégis elítéltetett, így szólt: Nem csodálkoznátok, ha ama fenevadnak beszédét hallottátok volna.

De a makedon-párt legfőbb szónokának bukását nem hagyta boszultatlanul; hat év múlva bevádolták Demosthenest, hogy a perzsa királytól meg van vesztegetve s oly jól előkészítették volt az egész dolgot, hogy Demosthenest, a legtisztább erényű hazafit, a megtestesült becsületességet, 50 talentum birságra ítélték, (117,875 frt) s miután e roppant összeget kifizetni nem bírta, fogságba vetették.

Párthivei a 60 éves aggastyánt kiszöktették s így a száműzetés keserű kenyerét ette egész addig, midőn Nagy Sándor halálának híre 323-ban egész Görögországot újra a szabadság zászlója alá hívta. Demosthenes levélben buzdította az athenieket, kik őt most hazahíván, minden képzeletet felülmuló lelkesedéssel fogadták, midőn a kikötőbe evezett.

Az öröm azonban nem soká tartott, végre is a makedonok győztek s Antipater másokkal együtt Demosthenes kiadatását is követelte. Demades, (ugyanaz, ki Nagy Sándort rávette volt, hogy Demosthenes kiadatásának követelésétől elálljon,) most rávette azon 9000 polgárt, kiknek Antipater a szavazatjogot meghagyta, hogy a nemzeti párt fejeit, Demosthenest, Hypereidest, Aristonikost és Himeraioszt halálra ítéljék. Demosthenes Kalaureia szigetére menekült, de Archias, gúnynéven „a száműzöttek vadásza“, embereivel nyomában volt s még Poseidon templomában sem hagyta biztonságban. Ekkor Demosthenes a stilusában rejtve tartott mérget kiszíván, nagy lelkét a templom küszöbén lehelte ki 322. oct. 12-én, 62 éves korában.

Negyvenkét év múlva az atheniek neki ércz-szobrot emeltek a piacon, következő felirással:

Demonsthen! ha, milyen lelked, lett volna erőd is, Helleneken nem uralg a makedon hatalom.

(A „Kelet“ 1875. 77—81 számaiból)

